

ΥΔΡΙΑ

Η «Υδρία», στα δεκατρία χρόνια της και με τα πενήντα τόσα τεύχη της, ήταν, κατά έναν χαρακτηρισμό της από τον Αλκιβιάδη Γιαννόπουλου, ένα «καταπληκτικό, τέλειο στην πρωτοτυπία του περιοδικό», που κέρδισε νωρίς τα συγχαρητήρια του Ι.Θ. Κακριδή, καταγράφηκε στην *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* του Λίνου Πολίτη και πρόσφατα ψηφιοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Πατρών και το Ίδρυμα Τάκη Σινόπουλου, ένα *αλλιότικο*, με *πνευματική άποψη* περιοδικό, σεβαστικό και μελετητικό του δημοτικού τραγουδιού και των σπουδαίων κειμένων, σολωμικό στην ποιητική του επιλογή, βρίσκεται στην κατοχή σπουδαίων ανθρώπων, ευρύτατα κινήθηκε στο χώρο της ποίησης, του δοκιμίου, της θρησκευσιολογίας και της πολιτισμικής ανθρωπολογίας, φρόντισε και παρουσίασε τους νέους, κυρίως, ποιητές, έφερε στην Ελλάδα ιδέες και πρόσωπα, παρουσίασε δημοσίευσε ποιητές νέους και παλιούς, γέννησε, σε συνεργασία με τα «πατρικά» της «Οστρακα», περιοδικά και οδηγητική επίδραση. Η «Υδρία» ξεκίνησε μέσα στη δικτατορία, κατά μια περιέργη σύμπτωση με την έναρξη και άλλων περιοδικών (ήταν πάντως από τα πρώτα δυο τρία), και πληρώθηκε αργότερα με την έξωσή μου στην Αρεόπολη, γιατί δεν ήθελα τη χρηματοδότησή της από τους Απριλιανούς.

Καμιά φορά κοιτάζω στις εκατοντάδες ποιητικές συλλογές που μου μένουν ακόμη (πολλές, μαζί με όλα τα πεζογραφήματα, τα δώρισα στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου) τις αφιερώσεις, θυμάμαι τα πρόσωπα; Να μια μεγάλη κοινότητα μνήμης, αφομοιωμένης ή ανακώππουσας, που συνιστά στοιχείο της ανεπίγνωστης ή αναδυόμενης ζωής.

Και να πώς έγραψα το όραμα της «Υδρίας»:

ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ «ΥΔΡΙΑΣ»
(«Υδρία» τ. 1, Φεβρουάριος 1973, σσ.1-2)

Η ανάσα που μας ζει μας δίνει, ανθρωπισμένη απ' το βιολογικό μας εαυτό, να βγάλουμε από μέσα μας στο φως, στο χώρο του κόσμου το ρυθμό μας, τη μουσική της ύπαρξής μας που ζει κατά ένα ρυθμιζόμενο από τη λαχτάρα μας τρόπο· ανασαίνουμε και μιλάμε για να φανεί πώς ανασαίνουμε, πώς ζούμε, ποιος είναι ο δικός μας ρυθμός, ο δικός μας τρόπος να δένουμε σε μορφή πραγματική, δηλαδή ζωντανή, το ρυθμό του κόσμου, το ύψος του, την άπιαστη μορφή του, που γίνεται γύρω μας φύλλα, πουλιά, βουνά κι αστέρια. Ο χτύπος της καρδιάς μας, το ταξίδι που κάνει το αίμα μας στη γεωγραφία του κορμιού μας, οι παλμοί της ζωής του κόσμου που μπαίνουν μέσα μας, να βιωθούν, όλα μετρημένα στο περπάτημα, στις κινήσεις μας, δίνουν την ευτυχία του λόγου. Από κει ως το στεναγμό, το γέλιο, το μίλημα υπάσχει μια ενιαία απόσταση συμπληρωμένη απ' την προσωπική μας ζωή. Όταν στο λόγο μας η ανάσα μένει ανάσα και κρατάει ζωντανά τα φύλλα και τα πουλιά και τα βουνά και τ' άστρα, όταν ό,τι λέμε ζει με τη ζωή μας, τότε μιλάμε πραγματικά.

Η ποίηση μιλάει πραγματικά. Έχει ολόκληρη τη μαγεία της τροπής της ζωής σε λόγο. Θα λέγαμε κιόλας πως ο αρχικός λόγος είναι ποιητικός· η έναρξη ποιητική γλώσσα είναι η σαφέστερη μορφή αυτού του ποιητικού λόγου που έχει μέσα του τη δυνατότητα να δώσει κι άλλες μορφές έξω από αυτές που 'χει δώσει ως τώρα στην τέχνη. Επειδή όμως η μαγεία της γλώσσας βρίσκεται ανάμεσα στους ανθρώπους, η πραγματική ποιητική γλώσσα υπάρχει μόνο με μια δια του υποκειμένου βίωση του ανθρώπινου λόγου: όταν μιλάς ποιητικά είσαι μπροστά από τους ανθρώπους και λες την ανθρωπιά του ανθρώπου έναντι της κοσμικότητας του κόσμου· μιλάς για τους ανθρώπους στον κόσμο, νιώθοντας τη μαγεία του ότι δε βρίσκεσαι στο κενό και ότι δεν προδίνεις ούτε τον κόσμο ούτε τους ανθρώπους. Έτσι, σε τελευταία ανάλυση, ανασαίνω και μιλάω ποιητικά είναι δυο διαδοχικές μορφές ζωής.

Το κακό ξεκινάει όταν πας να γράφεις την ανάσα σου. Τότε έχεις την άμεση αίσθηση πως τα φύλλα του δέντρου γίνονται άζωα φύλλα χαρτιού. Η μόνη σωτηρία είναι η μνήμη του προφορικού λόγου, το δασκάλωμα απ' αυτόν. Σε όσο βαθμό το μέτρο κι ο ρυθμός του ζωντανού λόγου δένονται (με πολύ αγώνα και μόχθο ζωής) στο χαρτί, στον ίδιο ρυθμό μένει και δε χάνεται η ποίηση. Και, δυστυχώς, στον πολιτισμένο μας κόσμο γράφουμε, δε λέμε ποίηση· δε γίνεται μάλιστα αλλιώς. Αφού λοιπόν έτσι είναι τα πράγματα, πρέπει οπωσδήποτε ν' αναγνώμαστε στον προφορικό λόγο, το δικό μας, που βρίσκεται μέσα στο λόγο των ανθρώπων γύρω μας· πρέπει αναγκαστικά να κρατάμε τον παλμό της ζωής εν τόπω και χρόνω ζωντανό μέσα μας όταν πάμε να γράφουμε. Και πρέπει ακόμη αυτή η ζωή να είναι πλατιά κι απλή, βαθιά και καθαρή, να μακραίνει στο χρόνο και να μας ζυγώνει στον τόπο, να φέρνουμε στον τόπο μας όσο πολύ χρόνο βαστάμε να του δώσουμε· πρέπει να ζούμε σήμερα, πατώντας χώμα κι

ανασαίνοντας αέρα, όσο πιο πολλή απ' τη ζωή που φέρνει το αίμα μας: τον πατέρα μας και τους πατέρες μας, που όλοι ήταν άνθρωποι και τίποτα άλλο· όπως απ' το γιο μας βλέπουμε το μέλλον, απ' τους πατέρες μας βλέπουμε το παρελθόν: είναι και τα δυο ανθρώπινα και τίποτα άλλο.

Εκτός απ' τον προφορικό λόγο βρίσκεται στη διάθεσή μας η λαϊκή, η προφορική ποίηση: έτοιμοι ρυθμοί, δοσμένα μέτρα, βιωμένη ποιητική γλώσσα, πραγματική όσο το φυσικό αντικείμενο. Είναι τα τραγούδια μας, που η απλούστερη μορφή τους είναι τα τσάκισματα, τα γυρίσματα. Ένα τσάκισμα είναι πλήρης ποίηση και μαζί ελάχιστα απέχει απ' το επιφώνημα, που είναι μόνο συναισθηματικά φορτισμένο. Γι' αυτό βρίσκουμε κάποτε στα γυρίσματα λέξεις χωρίς νόημα, που όμως μιλάνε ηχητικά· νομίζουμε πως αυτό είναι το αμεσότερο μίλημα: έναρθρος λόγος, μουσική, κίνηση ζωής με μοναδική λιτότητα δοσμένα. Να λοιπόν μια αρχή μελέτης.

Από τα γυρίσματα στο στίχο και στις ομάδες στίχων ή στις ποιητικές φόρμουλες που έρχονται απ' απώτατο παρελθόν η απόσταση είναι τουλάχιστον ανάλογη προς τη χρονική τους διαφορά, αφού ο στίχος ή η φόρμουλα έχει μια γλωσσική ιστορία που ενδιαφέρει απόλυτα, ενώ τα γυρίσματα ενδιαφέρουν βασικά σαν αρχικές ποιητικές μορφές, είναι στ' αλήθεια α-χρονικά. Το να μελετήσεις λοιπόν το δημοτικό τραγούδι προτού μελετήσεις τα γυρίσματα και μεμονωμένους στίχους είναι κάτι μάταιο, δε θα δώσει τίποτα ουσιαστικό. Και απ' το τσάκισμα στο στίχο και απ' το στίχο στην ισορροπημένη ποιητική μορφή είναι ταξίδι μεγάλο, που δε συντομεύεται.

Έτσι μελετημένα τα τραγούδια μας γίνονται ένας ολόκληρος κόσμος, με ποικιλίες χρονικές, με τοπία ατέλειωτα και γοητευτικά καινούργια ή καινούργωμένα. Με δυο λόγια, μελετώντας το δημοτικό τραγούδι αρχίζεις να καταλαβαίνεις τι θα πει ελληνικά. Αν δε ζήσεις αυτή την εμπειρία, ελληνικά ζωντανά και μιλούμενα δε γίνεται να γράφεις.

Δεν έχουν διαβάσει πολλοί ποιητές μας έτσι το δημοτικό τραγούδι μετά τους Κρητικούς και το Σολωμό. Το διάβασαν βέβαια οι ρομαντικοί, αλλά το έπαφταν κάπως πολύ γραφικά – και δεν τους εμπόδιζε κατ' ανάγκη η γλώσσα τους, όπως δείχνει το παράδειγμα του Κάλβου, που και ρομαντικός είναι, όσο και κλασικιστής, ελεύθερα, έχει στην ποίησή του δημοτικό τραγούδι και πολύ είναι απ' αυτό και τον ελληνικό ρυθμό του λόγου του ωφελημένος· το διάβασε (και το ξέησε) ο Κρυστάλλης (ο γενναίος στα χρόνια εκείνα Κρυστάλλης), αλλά δε διδάχηκε, μιμήθηκε, και κάποτε με κάποια έπαρση· το διάβασαν πάρα πολλοί τότε και μετά και πολλά μας είπαν κι άφησαν πίσω τους: γιατί δεν υπάρχει νεοελληνική λογοτεχνία ξεκινημένη, όπως ο Σολωμός, απ' το δημοτικό τραγούδι; Γιατί σήμερα ο τελευταίος ποιητάστρος νομίζει πως μπορεί να μιλάει χωρίς σεβασμό για τα τραγούδια μας; Γιατί η εκτίμησή μας γι' αυτά είναι βασισμένη κυρίως σε λαογραφικές θέσεις ή σε ξώπετα διαβάσματα, ενώ είναι βέβαιο πως υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που ζουν σε διαρκή αναστροφή με τα τραγούδια μας;

Νομίζουμε πως η αποθάρρυνση για τη δυνατότητα επικοινωνίας μ' ένα κοινό που εύκολα εντυπωσιάζεται είναι η απάντηση. Σε κάθε εποχή από κάτι εντυπωσιάζονται οι Έλληνες κι οι «λογοτέχνες» προσαρμόζονται. Άντρες σαν το Σολωμό δεν έχει πολλούς η νεοελληνική μας ποίηση. Κι όμως καμιά σχεδόν επίδρασή του δε μένει σήμερα. Δεν είναι λοιπόν αναγκαστική μια αποφασιστικότητα που θα έλυνε τελεσίδικα το πρόβλημα; Η λύση είναι έτοιμη. Το δημοτικό μας τραγούδι είναι αναγνωσματάριο ποίησης και θα είναι πάντα – όπως ακριβώς ήταν η συγκαιρική του ποίηση για τον Όμηρο και τους Λυρικούς και για τον Κορνάρο και για το Σολωμό.

Πώς θα διαβάσουμε, αυτό είναι θέμα προσωπικό. Νομίζουμε όμως πως μια σωστή μελέτη θα πρέπει να ενταχθεί στον όλο χώρο της ελληνικής λογοτεχνικής παράδοσης, απ' τον Όμηρο ως τα σήμερα χωρίς να παραλειφθεί η ελληνιστική εποχή και το Βυζάντιο; Και μας είναι αδιανόητο πώς μπορεί να διαβάσει κανείς ποίηση της γλώσσας του, αν οι γραμματικές κι οι άλλες εξωτερικές μεταβολές τον εμποδίζουν να την ιδεί στην πρωτότυπή τους γλώσσα. Δεν είναι απαραίτητο το μεγάλο διάβαμα: λίγοι στίχοι μπορούν να διδάξουν πολλά. Κι έπειτα, πώς να καταλάβει κανείς ότι κατ' ανάγκη ένας δημοτικός στίχος είναι πιο εύκολος από ένα στίχο του Ρωμανού ή του Ησιόδου, αφού η χρήση του λεξικού δεν είναι το πιο δύσκολο για το διάβαμα;

Νομίζουμε λοιπόν πως η σοβαρή, συστηματική μελέτη του δημοτικού τραγουδιού, που σύντομα, από τα πρώτα της στάδια θα το εντάξει στον ευρύτερο γλωσσικό του χώρο και θα το χαρεί έτσι σαν τρόπο άμεσης θέας της αυθεντικής ελληνικής ζωής, κυρίως όπως αυτή ζωντανά επιβιώνει στον ίδιο το μελετητή, μπορεί να μας κάνει ικανούς να μάθουμε ελληνικά και να κάνουμε ελληνική ποίηση – λογοτεχνία – τέχνη. Οι μάγκες γλώσσας, «καθαρεύουσες» και «δημοτικές», κάθε σύστημα γραφής που δεν βλασταίνει από χώμα για να δώσει ψωμί που να τρώγεται, η σπουδή μίμησης κι ένταξης σε ακατανόητα ξένα κι όχι οικεία ρεύματα, όλ' αυτά έκαναν και κάνουν κακό. Για να μάθεις οτιδήποτε, πρέπει να μάθεις τη γλώσσα σου. Όλες τις γλώσσες του κόσμου μπορούμε σ' ένα κάποιο βαθμό να τις νιώσουμε, αλλά μόνο αν ξέρουμε μια γλώσσα να τις πούμε στον εαυτό μας. Γι' αυτή τη γλώσσα μιλάμε. Γι' αυτήν μας μίλησαν και τη μιλάνε ακόμη πολλοί. Ας μην ακούσουμε το Μακρυγιάννη ή τον Παπαδιαμάντη· ας ακούσουμε τον εαυτό μας, ας τον ακούσουμε: ή μιλάμε ή όχι, δεν είναι δύσκολο να το δούμε και να το παραδεχτούμε.

Αυτά θέλει να πει η ΥΔΡΙΑ. Βάση της και κέντρο της είναι το δημοτικό τραγούδι κι η μελέτη του, η γέυση αυθεντικής ελληνικής ζωής, η αναζήτηση γνήσιων δυνάμεων, όπου να βασισθεί μια ελληνική λογοτεχνία και τέχνη, σπουδή του ελληνικού λόγου και κάθε μορφής ελληνικότητας, όπως επιβιώνει ή διακριβώνεται οπουδήποτε. Η

λαογραφία, η φιλολογία και όποια άλλη επιστήμη βρίσκονται στις παρυφές τους· επιστήμη χωρίς άμεση αναφορά και σχέση με γνήσια πραγματική ζωή, είναι έξω από το κλίμα της. Σ' όλα αυτά ξεκινάει απ' την ποίηση, απ' το δημοτικό τραγούδι ως τον Όμηρο στην πρωτότυπη τους γλώσσα. Οι μεταφράσεις από ελληνικά κείμενα γίνονται δεκτές μόνο σαν προσωπικό διάβασμα του μεταφραστή και μπαίνουν από κάθε άποψη σε δεύτερη σειρά· κι αυτό βέβαια δε σημαίνει πως η σωστή μετάφραση θεωρείται κάτι ασήμαντο.

Στα όρια του χώρου μας θεωρείται απαραίτητο να παρουσιάζεται και ποίηση απ' όλο τον κόσμο, παλιά και σύγχρονη. Και όσο ο χώρος θα το επιτρέπει, θα επιχειρήσουμε κι έναν ευρύτερο κατατοπισμό σε ό,τι από την παγκόσμια λογοτεχνία και τέχνη θα θεωρηθεί απαραίτητο για την ΥΔΡΙΑ.

Προς το παρόν η ΥΔΡΙΑ βασίζεται σε πατρινές δυνάμεις, που με πολύ κόπο ανιχνεύονται πίσω από την προθήκη ενός στείρου επαρχιωτισμού. Θέλει να είναι ένα σεμνό περιοδικό, δεν περιμένει πως προσβάλλει τίποτα και κανέναν, αντίθετα καλεί οποιονδήποτε στις σελίδες της. Μόνο που θα πρέπει να κατανοηθεί απόλυτα τι είναι η ΥΔΡΙΑ και γιατί ξεκινάει. Κάθε παρανόηση σε τόσο απλά πράγματα θα ήταν απλώς αδικία.

Ελπίζουμε πως η ΥΔΡΙΑ θα επιβιώσει, τουλάχιστον γι' αρκετά τεύχη. Είτε όμως αυτό γίνει είτε όχι, έχουμε την αίσθηση πως η ΥΔΡΙΑ κάνει, λέει πραγματικά κάτι, πως θέτει τις βάσεις για μια ισχυρή μνήμη, σαν εκείνες τις αγλές μνήμες που όλοι έχουμε, από ανθρώπους και πράγματα – και από προσπάθειες περιοδικών, που ανάμεσά τους ο υπογράφων θέλει να θυμηθεί τα τρία ΟΣΤΡΑΚΑ, που έβγαλε πριν από λίγα χρόνια με τον Αντρέα Μπελεζίνη, στον οποίο τώρα εδώ θέλει ν' αποδώσει τιμή· πράγμα που θα θέλαμε να κάνουμε όλοι για όλους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ Λ.ΣΚΑΡΤΣΗΣ

Σημ. Η ΥΔΡΙΑ παρουσίαζε σταθερά ανθολογήσεις αρχαιοελληνικών κειμένων, και στο περιοδικό έμπαινε ένθετο δισέλιδο με γλωσσική εξομάλυνση, ώστε ο επαρκής αναγνώστης να διαβάξει το πρωτότυπο